

Een rechts kabinet gaat enorm teleurstellen; en wat dan?

Bernard ter Haar, januari 2024

Veel mensen denken dat de VVD in het begin van de afgelopen zomer het kabinet Rutte 4 heeft laten vallen omdat het partijkader de mogelijkheid zag om na verkiezingen over rechts te gaan regeren. De wens om rechts te gaan regeren werd door de partijprominenten ook veelvuldig uitgedragen. Eindelijk los van de noodzaak om ingewikkelde compromissen te moeten sluiten met partijen die links van de VVD staan. Dat was ook de inzet van de verkiezingscampagne, vandaar ook de keuze om immigratie als hoofdthema te kiezen en de deur richting de PVV open te zetten.

Rechtse verkiezingsprogramma's spreken elkaar tegen

Het roept bij mij wel de nieuwsgierigheid op wat rechts beleid dan eigenlijk is. In mijn beperkte beeld is rechtse politiek niet veel meer dan onhaalbare dingen roepen over migratie en stemming maken over alles wat “links” is. Om de toekomstige politieke discussie een beetje te kunnen begrijpen moet ik dat beperkte beeld waarschijnlijk wel open zetten voor nieuwe inzichten. Ik heb daarom me maar weer eens gestort op de verkiezingsprogramma's van de twee partijen die zichzelf rechts noemen en op dit moment aan het overleggen zijn hoe zij tot een samenwerking kunnen komen die een rechts kabinet mogelijk gaat maken, dus de programma's van de VVD en de PVV. Heel eerlijk gezegd levert een vergelijking van die programma's eerder verwarring op dan verheldering over wat rechts nu wil. Ja, beide partijen willen de immigratie beperken. Voor de PVV is helder hoe dat moet: de grenzen sluiten, arbeidsmigranten ook van binnen de EU aan een streng regime van tewerkstellingsvergunningen onderwerpen. Dat het EU verdrag dat verbiedt is niet van belang. De PVV wil sowieso niet in een politieke unie van Europese landen zitten en wil ook allerlei Europese bevoegdheden schrappen. Maar dat botst dan wel stevig met het VVD programma, waar de EU juist een heel prominente rol speelt. “De Europese Unie is het middel om Nederlandse belangen te behartigen in een onveilige wereld met rivaliserende grootmachten”, valt bij de VVD te lezen. Ook het immigratiebeleid dat de VVD voorstaat leunt sterk op EU afspraken, die gemaakt zouden moeten worden. Verder willen beide partijen meer veiligheid, goede zorg voor iedereen en meer woningen, maar de programma's maken op geen enkele manier duidelijk waarop dat anders kan worden aangepakt dan het de afgelopen tien jaar is gebeurd. Terwijl de ambities tien jaar geleden niet echt anders waren op deze terreinen. De VVD beseft wel dat we in bijzondere tijden leven: “Het is duidelijk dat er opgaven zijn die met urgentie moeten worden opgepakt. We hebben daarbij te maken met een unieke optelsom van schaarsten. Er is schaarste aan menskracht, aan huizen, grond, grondstoffen, energie, geld én aan ecologische ruimte, in de zin van ruimte voor verdere uitstoot van CO2 en stikstof”. In het PVV programma komt het woord “schaarste” niet voor. Ik vermoed een beetje dat dit citaat uit het VVD programma door de PVV lieden met afgrijzen wordt gelezen. Typisch linkse praat, zal het beeld zijn. Voor de PVV is immers helder: “De Klimaatwet, het Klimaatakkoord en alle andere klimaatmaatregelen gaan direct door de shredder”. Zo kan ik wel doorgaan met elkaar tegensprekende citaten. Deze vergelijking van de twee programma's heeft geen enkele zin, en roept alleen maar de vraag op wat deze twee partijen in vredesnaam samen brengt tot coalitiebesprekingen. Al was het maar, om de het VVD programma nog maar eens te citeren: “Organisaties die discrimineren of haatzaaien zoals tegen LHBTIQ+’ers, joden of

moslims horen niet in onze samenleving”. Je kunt moeilijk beweren dat de PVV niet aan haatzaaien tegen moslims heeft gedaan.

De toekomst bestaat niet bij de PVV

Het valt misschien nog wel een beetje te vergoelijken dat deze vergelijking van de verkiezingsprogramma's geen reëel beeld geeft van wat rechtse politiek nu is. Het PVV programma is ook niet geschreven als concept beleidsagenda. Wilders had nooit gedacht dat hij als grootste partij plotsklaps de leiding van een formatieproces in handen zou krijgen. Het PVV programma past daarom behoorlijk goed in het beeld dat ik van “rechts” had, onhaalbare dingen roepen over migratie, roepen dat je alle maatschappelijke pijnpunten gaat oplossen en veel stemming maken tegen “links”. Het programma is handig opgeschreven propaganda, maar concreet toekomstig beleid kun je er niet in lezen. De maatschappelijke vraagstukken van de komende decennia worden helemaal niet besproken. Het woord “vergrijzing” komt in het programma bijvoorbeeld niet voor. En ja, als vergrijzing niet zou bestaan dan kan de AOW leeftijd wel terug naar 65...

De smalle marges van de democratische politiek gelden ook voor de VVD

Het VVD programma moet echter anders beoordeeld worden. De VVD is immers een traditionele bestuurderspartij, die in heel veel afgelopen kabinetten zitting heeft gehad, en bovendien op de komende formatie heeft aangestuurd. “Geen waterige compromissen meer”, aldus de nieuwe partijleider Yesilgöz. Dus het VVD programma mogen we als serieuze toetssteen gebruiken voor “rechts” beleid. Maar als ik het lees kan ik daar toch niet veel anders uit opmaken dan “de smalle marges van democratische politiek”, zoals Joop den Uyl die ooit benoemde. Want afgezien van de stoere passages over de beperking van immigratie, die ook aan zullen lopen tegen beperkte haalbaarheid vanwege bestaand nationaal en internationaal recht, leest het verkiezingsprogramma vooral als voortzetting van bestaand beleid. Met één opvallend nieuw thema, de sterke overheid. In het verleden was de VVD vooral voor een kleinere overheid. De klimaat- en stikstofdoelen van het demissionaire kabinet staan gewoon weer in dit verkiezingsprogramma. En alle mooie woorden over maatschappelijke uitdagingen uit de afgelopen regeerakkoorden ook. Maar de totaalindruk is toch weer typisch mijn cliché-beeld van de VVD: wel alle maatschappelijke thema's benoemen, maar er niet voor in de benen willen komen. Natuurlijk is heel goed onderwijs voor Nederland van cruciaal belang. Maar de VVD denkt er wel op te kunnen bezuinigen. Natuurlijk moeten er meer woningen komen. Maar de VVD heeft nog geen concreet plan hoe dan en waar dan. Er moet eerst een Masterplan voor de ruimte gemaakt worden, en een Bouwakkoord. De stikstofdoelen moeten worden gehaald met vrijwillige veranderingen. Of dat gaat lukken blijft duister, en wat er moet gebeuren als het niet lukt blijft nogal vaag. Soms wordt beleid heel verhullend benoemd. “De omvang van de Nederlandse melkveehouderij wordt de maatstaf voor de kalverhouderij” staat er. Dat betekent: geen import van mestkalveren, dat gaat om ongeveer 700.000 per jaar, maar zo concreet durfden de auteurs dat blijkbaar niet te benoemen. En met het voor de VVD belangrijke thema Veiligheid worden zware straffen beloofd, en wordt van alles voorgespiegeld aan versterking van OM, rechtelijke macht en gevangenis, maar dat roept vooral de vraag op wat al de VVD ministers die hierin het recente verleden verantwoordelijk voor waren dan hebben gedaan? Want inderdaad is de zware criminaliteit een groot probleem. Maar niet de zwaarte van de straffen, maar de lange periode die het kost om een strafrechtelijke proces te doorlopen is in Nederland het echte probleem. De VVD benoemt terecht ook de schaarste aan geld. Dat breekt de ambities op allerlei terreinen al heel snel op als aan veiligheid en defensie als eerste geld moet worden

toebedeeld, en de bestaanszekerheid niet mag worden vergeten. Dan heeft de PVV het weer gemakkelijker, Wilders kent ook geen schaarste aan geld.

Rechts beleid dreigt vooral een tekort aan beleid te worden

Al met al maakt het bovenstaande wel duidelijk dat het nog niet mee zal vallen om een concreet “rechts” beleidsprogramma te maken en uit te voeren. Ik zie in het VVD programma heel weinig dat ik echt als een waterscheiding met het verleden kan zien. Op de grote thema’s van schaarste die de VVD zelf benoemde zie ik ook heel weinig concreet uitgewerkte plannen om hiermee om te kunnen gaan. Bij de ideologisch mogelijk verwante partijen al helemaal niet, of zelfs tegengestelde ideeën. Het is dan ook niet zo moeilijk om te voorzien dat het de komende paar jaar niet gaat lukken om het woningtekort, de netcongestie, de stikstof- en watercrisis, de wegzakkende onderwijskwaliteit, de arbeidstekorten in de zorg, of de teleurstellende publieke dienstverlening op te lossen. Het wordt waarschijnlijk eerder gebrek aan beleid dan “rechts” beleid. Het rechtse kabinet, als dat er al zou komen, gaat vrijwel zeker enorm teleurstellen.

Het managen van teleurstelling is de uitdaging van nu

En wat gebeurt er dan bij al die Nederlanders die “rechts” hebben gestemd, omdat dan eindelijk al hun problemen zouden worden opgelost? Waar moeten die Nederlanders dan hun heil gaan zoeken? Dat is nu al een serieuze vraag. Teleurgestelde mensen kunnen definitief afhaken en het gezag van de democratische rechtsstaat niet meer als vanzelfsprekend erkennen. We zien in bijvoorbeeld de VS waartoe dat kan leiden. Een criminele en autocratische man die met grote voorsprong presidentskandidaat is van de Republikeinse partij voor de verkiezingen van volgend jaar. Hoe eerder de Nederlandse burger duidelijk wordt gemaakt dat de laatste keuzes in het stemhokje niet tot bevredigende oplossingen gaan leiden hoe beter. Maar dan moet er wel een alternatief zijn, dat overtuigt.

Uitvoering met zichtbare resultaten is nodig

Zo’n alternatief bevat volgens mij twee ingrediënten. Het eerste is een concreet uitvoeringsplan om een aantal acute problemen in Nederland op te lossen. En dan gaat het niet om dingen die in de Tweede Kamer kunnen worden bedisseld, zoals het verfraaien van een koopkrachtplaatje of het verhogen van de AOW, maar om het bouwen van heel veel geschikte huisvesting, het onderwijs versterken, het zorgstelsel verbeteren en het eindelijk oplossen van het stikstofprobleem. Dat vraagt dus om veel meer verbinding van de Haagse wereld met de Nederlandse regio’s, het decentrale bestuur en de ecosystemen waarin de publieke dienstverlening opereert. Dat vraagt ook om prioritering van het algemeen belang boven micro belangen, maar wel met erkenning van die belangen. Dat vraagt ook, zoals het VVD programma terecht stelt, een Masterplan voor de ruimte in Nederland. En dat mag geen jaren meer duren, want alle ruimtevragen zijn acuut. Het gevoel dat Nederland vol is moet ook serieus genomen worden, en vraagt om concrete beleidsuitvoering om met arbeidsmigratie om te gaan. Niet allemaal buitenlanders naar het laagwaardige werk in Nederland brengen, maar dat laagwaardige werk wat hier niet gedaan hoeft te worden en waar geen werknemers voor te vinden zijn naar het buitenland laten vertrekken.

Angst voor de toekomst wegnemen

Het tweede ingrediënt is het wegnemen van de angst voor de toekomst. Populistische partijen voeden deze angst, omdat zij op de golven van die angst juist enorm kunnen groeien. In de snel veranderende wereld zijn veel mensen het gevoel van grip op hun omgeving kwijtgeraakt. Vaak

worden toekomstbeelden negatief gedeut. Rampspoed die ons bedreigt. En die rampberichten worden vaak ook nog gecombineerd met nieuws dat we de doelstellingen om er iets aan te doen niet gaan halen. Overheden stralen daarmee uit dat zij die grip ook niet meer hebben. Het wegnemen van die angst vraagt om het uitleggen aan welke toekomst gewerkt wordt. Laat het beeld zien van een toekomstig Nederland dat klimaatbestendig is, niet overvol is, en alle digitalisering als prettige ondersteuning heeft ingezet. Dat maakt het ook veel gemakkelijker om te aanvaarden dat we in een verbouwingsfase zitten. Verbouwen is niet altijd leuk, maar het vooruitzicht van een mooie nieuwe inrichting vergoedt heel veel. Die verbouwing moet dan wel tempo laten zien, zodat we er niet moedeloos van worden.

Yes, we can!

Beide ingrediënten van het verkleinen van de teleurstelling bij de Nederlandse burger vragen een “Yes, we can!” gevoel dat de Nederlandse overheid weet op te roepen. Want dat heeft er de afgelopen decennia aan ontbroken. Met rechtvaardig beleid concreet werken aan een welvarende toekomst voor Nederland lijkt mij een uitdaging voor de hele Haagse politiek, en vooral voor “links” een mooie kans om de Nederlands burger te laten zien waar de echte oplossingen gezocht moeten worden.

Verder lezen over een toekomstagenda voor Nederland? Zie www.denkwerk.online “Nederland in beweging”.